

Prawo karne wykonawcze
zajęcia nr 8

*Nadzór i kontrola
nad wykonywaniem kar*

rok akademicki 2022/2023

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Nadzór i kontrola nad wykonywaniem kar

Wyróżnienie dwóch działań wpływających na wykonywanie kar i środków karnych - nadzoru i kontroli- jest uzasadnione z uwagi na ich odmienne role oraz organy lub podmioty, które się tym zajmują

1. **Nadzór-** oznacza pilnowanie i weryfikowanie przez uprawnioną do tego osobę lub instytucję. Nadzór jest sprawowany przez organy zwierzchnie lub nadrzędne wobec organu lub instytucji kontrolowanej, które wobec niej mają w jakimś stopniu uprawnienia władcze. Z reguły organ nadzorujący dysponuje kilkoma środkami nadzoru w stosunku do organów nadzorowanych. Zestaw środków nadzoru określany jest jako prawna lista środków nadzoru.

Nadzór i kontrola nad wykonywaniem kar

Nadzór dotyczy wykonywania tych kar, które stanowią pewien proces rozciągnięty w czasie.

- ➔ Organem mającym szczególne ustawowe umocowanie do wykonywania nadzoru jest **sąd**.
Sąd jest tym organem, który często łączy zadania nadzorcze z funkcjami orzeczniczymi w przypadku określonych kar.
- ➔ Tak dzieje się w przypadku kary ograniczenia wolności - zgodnie z art. 55 § 1 k.k.w. **sąd rejonowy, w okręgu którego ta kara jest wykonywana, nadzoruje jej wykonywanie**.
- ➔ Natomiast czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem tej kary sprawuje sądowy kurator zawodowy (art. 55 § 2 k.k.w.), którego w tym wypadku należy określić jako organ wykonawczy.
- ➔ Nadzór sprawowany przez aparat **Służby Więziennej** jest nadzorem administracyjnym
- ➔ **Sędzia penitencjarny** jest natomiast jedynym organem uprawnionym do sprawowania nadzoru penitencjarnego

Nadzór i kontrola nad wykonywaniem kar

- ➔ Rezygnacja z nadzoru prokuratorskiego w wykonywania kary pozbawienia wolności - uzasadniona faktem, iż w postępowaniu karnym prokurator jest stroną oskarżycielską i z reguły występuje przeciwko oskarżonemu (skazanemu).
- ➔ Natomiast sąd jest organem niezawisłym i niejednokrotnie uwzględnia interes skazanego - jeśli przemawia za tym zasada sprawiedliwości i obowiązujące przepisy prawa.
- ➔ Prokurator natomiast odgrywa określoną rolę w postępowaniu wykonawczym - ponieważ zgodnie z art. 21 k.k.w. w postępowaniu może składać wnioski oraz wnosić zażalenia na wydane postanowienia + w razie popełnienia przestępstwa w zakładzie karnym prowadzi śledztwo w przypadku poważniejszych przestępstw

Nadzór i kontrola nad wykonywaniem kar

2. **Kontrola-** oznacza prawo sprawdzenia określonego organu (instytucji), ewentualnie działalności przez uprawnione organy, instytucje lub podmioty społeczne, które nie dysponują uprawnieniami władczymi i nie są wobec nich zwierzchnie. Szczególną formą kontroli (niemieszczącą się w powyższym określeniu jest kontrola sprawowana przez funkcjonariuszy Służby Więziennej w postaci np. Kontroli osobistej, zajmowanej celi, otrzymanej paczki, prowadzonych rozmów)

Nadzór i kontrola nad wykonywaniem kar

Instrumenty nadzoru i kontroli nad wykonywaniem kar

- ▶ Kodeksowy system kontroli w toku postępowania wykonawczego
- ▶ Inne procedury kontrolne dotyczące środków izolacyjnych
- ▶ Nadzór administracyjny
- ▶ Nadzór penitencjarny

Kodeksowy system kontroli w toku postępowania wykonawczego

Część instytucji to klasyczne instrumenty kontrolne i nadzorcze inne zaś jedynie realizują pewne funkcje kontroli

Przykłady:

- ▶ Wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem oraz zażalenia na postanowienia wydane w toku postępowania wykonawczego (art. 6§1 kkw) oraz procedura reformacji postanowienia w trybie art. 24 kkw;
- ▶ Skargi, wnioski i prośby kierowane do organów wykonujących orzeczenie (art. 6 §2 i 3kkw – mechanizm obejmujący wszystkich skazanych)
- ▶ Prawo skazanego do składania skarg na karę pozbawienia wolności i prośb organowi właściwemu do ich rozpatrzenia (art. 102 pkt 10 kkw)
- ▶ Tryb skargowy z art. 7 kkw;
- ▶ Kontrola społeczna- kontrola sprawowaną przez organizacje społeczne i komisje (organy) działające (wspomagające) w ramach wykonywania kar (art.39 kkw);
- ▶ działalność Rady Głównej do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym, rozdział VII k.k.w.- w Polsce działa ponad 30 podmiotów spełniających warunki uczestnictwa społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń i pomocy w społecznej readaptacji skazanych
- ▶ sędziowski nadzór penitencjarny (art.33 i n. kkw)
- ▶ kontrola połączona z możliwością władczej ingerencji dokonywana w ramach jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (art.78 kkw oraz tzw. kontrola wewnętrzna).

Inne procedury kontrolne dotyczące środków izolacyjnych

Proces wykonywania kary pozbawienia wolności, poddawany jest także kontroli innych podmiotów.

Do tego rodzaju procedur możemy zaliczyć:

Przykłady:

- ▶ Kontrola międzynarodowa- mechanizmy międzynarodowej kontroli i ochrony praw człowieka (Działalność Komitetu Praw Człowieka przy ONZ - skarga indywidualną do Komitetu, Konwencja ONZ przeciwko torturom z 1984 r.
- ▶ Kontrola realizowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich (główną formą aktywności RPO na rzecz ochrony praw osadzonych jest badanie napływających pisemnych skarg i próśb osób pozbawionych wolności oraz kontrolowanie realizacji wynikających z nich wniosków.
- ▶ Skarga konstytucyjna (art. 79 Konstytucji RP)
- ▶ Kontrola parlamentarna (Szczególną formą działań kontrolnych jest możliwość podejmowania przez komisje na zasadach i w trybie określonym przez Prezydium Sejmu, wizytacji oraz badań nad działalnością między innymi jednostek penitencjarnych)
- ▶ Monitoring sprawowany przez organizacje pozarządowe (Działalność organizacji pozarządowych możemy zliczyć do pośredniego systemu gwarancji praw i wolności obywatela, w tym osoby skazanej - o ich roli w toku wykonywania kar wspomina art. 103 k.k.w., np. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Amnesty International)

Nadzór administracyjny

Systemem zapewniającym zgodne z prawem i właściwe wykonywanie kary pozbawienia wolności i innych środków izolacyjnych są zwierzchnie organy administracyjne nad zakładami karnymi i aresztami śledczymi.

Są to:

- ▶ Minister Sprawiedliwości
- ▶ oraz Centralny Zarząd Służby Więziennej z Dyrektorem Generalnym na czele

Nadzór administracyjny

Minister Sprawiedliwości:

- ▶ Podlega mu Służba Więzienna (art. 1 ustawy o SW)- liczne przepisy tej ustawy określają kompetencje Ministra Sprawiedliwości w zakresie powoływania i odwoływania kierownictwa Centralnego Zarządu Służby Więziennej.
- ▶ W kodeksie karnym wykonawczym także wielokrotnie jest zaznaczone zwierzchnictwo Ministra Sprawiedliwości nad więziennictwem (np. w art. 68 mowa o tym, że zakłady karne i areszty śledcze podlegają Ministrowi, jak i uprawnienia do wydawania rozporządzeń wykonawczych do kodeksu karnego wykonawczego).

Nadzór administracyjny

Minister Sprawiedliwości:

- ▶ Podlega mu Służba Więzienna (art. 1 ustawy o SW)- liczne przepisy tej ustawy określają kompetencje Ministra Sprawiedliwości w zakresie powoływania i odwoływania kierownictwa Centralnego Zarządu Służby Więziennej.
- ▶ W kodeksie karnym wykonawczym także wielokrotnie jest zaznaczone zwierzchnictwo Ministra Sprawiedliwości nad więziennictwem (np. w art. 68 mowa o tym, że zakłady karne i areszty śledcze podlegają Ministrowi, jak i uprawnienia do wydawania rozporządzeń wykonawczych do kodeksu karnego wykonawczego).

Do jego zadań należy:

- ▶ Sprawne wykonywanie zwierzchnictwa nad więziennictwem zakłada też wykonywanie nadzoru nad jego działalnością w niezbędnym zakresie
- ▶ Może też wywierać wpływ pośrednio na wykonywanie dozorów kuratorskich w przypadku warunkowego zawieszenia kary lub warunkowego zwolnienia - np. za pomocą wydawanych rozporządzeń wykonawczych czy polityki kadrowej lub też projektowanego budżetu.

Nadzór sprawowany przez aparat Służby

Więziennej :

Definicja

- ➔ Służba Więzienna to jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną.
- ➔ Formacja ta realizuje zadania w zakresie wykonywania tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu, skutkujących pozbawieniem wolności na zasadach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym.
- ➔ Nad bezpieczeństwem publicznym i praworządnym wykonywaniem kary pozbawienia wolności czuwa blisko 29 100 funkcjonariuszy Służby Więziennej, wspieranych 1877 etatami pracowników cywilnych.
- ➔ Na czele Służby Więziennej stoi Dyrektor Generalny, któremu podlegają komendanci ośrodków szkolenia i doskonalenia kadr oraz dyrektorzy okręgowi nadzorujący służbę dyrektorów zakładów karnych i aresztów śledczych.
- ➔ Funkcjonariuszy Służby Więziennej łatwo rozpoznać po charakterystycznych mundurach w kolorze stalowym.
- ➔ Dystynkcje umieszczone na pagonach oznaczają stopień służbowy funkcjonariusza.

Nadzór sprawowany przez aparat Służby

Więziennej :

- ➔ W więzieniach pracują funkcjonariusze Służby Więziennej i pracownicy cywilni.
- ➔ Jednak na niektórych stanowiskach mogą być zatrudnieni tylko funkcjonariusze Służby Więziennej.

Dyrektor Generalny Służby Więziennej

- ➔ jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy Służby Więziennej.
- ➔ Dyrektor Generalny kieruje pracą Centralnego Zarządu Służby Więziennej, któremu podlega 15 Inspektoratów Okręgowych Służby Więziennej oraz ośrodki szkolenia Służby Więziennej.

Przepisy normujące wykonywanie nadzoru administracyjnego funkcjonariuszy

Służby Więziennej mieszczą się w dwóch ustawach:

1. Ustawie o Służbie Więziennej
2. Kodeksie Karnym Wykonawczym

Nadzór sprawowany przez aparat Służby Więziennej :

Administracyjny nadzór nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności i innych środków izolacyjnych :

- ➔ Stanowi mechanizm kontrolny Służby Więziennej
- ➔ Nadzór ten można ogólnie określić jako nadzór wewnętrzny

Ustawa o Służbie Więziennej:

- ▶ Wymienia działania nadzorcze ze strony przełożonych różnego szczebla : począwszy od najważniejszego tj. Dyrektora Generalnego (art. 11 pkt 6), dyrektora okręgowego (art. 12 ust. 2 pkt. 2, 4 i 8), aż po dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego (art. 13 ust. 2 pkt. 2 i 3)

Kodeks Karny Wykonawczy:

- ▶ Np. art. 78 § 2 k.k.w., który stanowi, że Dyrektor Generalny lub dyrektor okręgowy Służby Więziennej mogą wydawać dyrektorom zakładów karnych polecenia niezbędne dla prawidłowego i praworządnego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz realizowania kierunków pracy resocjalizacyjnej, a także uchylać wydane przez nich decyzje sprzeczne z prawem.

Rola sądu I instancji w postępowaniu wykonawczym

W ramach **art. 3 § 1 KKW** wprowadzona została zasada generalna, stanowiąca że w postępowaniu wykonawczym właściwy jest sąd, który wydał orzeczenie w I instancji.

Sąd pierwszej instancji (sędem tym jest sąd rejonowy lub sąd okręgowy), który w szczególności:

1. rozpoznaje skargi na niezgodne z prawem decyzje organów wykonawczych złożone przez skazanych nieodbywających kary pozbawienia wolności;
2. może wstrzymać wykonanie zaskarżonych decyzji;
3. kieruje orzeczenie do wykonania z uwzględnieniem wymagań określonych;
4. rozstrzyga wątpliwości co do wykonania orzeczenia lub zarzuty co do obliczenia kary;
5. umarza postępowanie wykonawcze;
6. zawiesza postępowanie wykonawcze;
7. kierując do wykonania orzeczenie o pozbawieniu wolności, zawiadamia sąd opiekuńczy lub inny właściwy organ;
8. może zmienić lub uchylić poprzednie postanowienie, jeżeli ujawnią się nowe lub poprzednio nieznanne okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia;
9. orzeka w przedmiocie zatarcia skazania, jeżeli nie nastąpiło ono z mocy prawa;

Rola sądu I instancji w postępowaniu wykonawczym

Sąd pierwszej instancji (sędem tym jest sąd rejonowy lub sąd okręgowy), który w szczególności:

10. Orzeka w sprawach dotyczących wykonania kary grzywny:

- ▶ wzywa skazanego na grzywnę do jej uiszczenia;
- ▶ może zamienić grzywnę nieprzekraczającą stu dwudziestu stawek dziennych na pracę społecznie użyteczną;
- ▶ orzeka wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności;
- ▶ może warunkowo zawiesić wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności;
- ▶ może zamienić zastępczą karę pozbawienia wolności na pracę społecznie użyteczną;
- ▶ może odroczyć wykonanie grzywny lub rozłożyć ją na raty;
- ▶ odwołuje odroczenie wykonania grzywny lub rozłożenia jej na raty;
- ▶ może umorzyć grzywnę w całości lub w części;

Rola sądu I instancji w postępowaniu wykonawczym

Sąd pierwszej instancji (sędem tym jest sąd rejonowy lub sąd okręgowy), który w szczególności:

11. orzeka w sprawach dotyczących wykonania kary ograniczenia wolności i sprawuje nadzór nad jej wykonywaniem;
 12. określa rodzaj i **miejsce pracy** skazanego, jeśli nie wskazano tego w wyroku (m.in. wyznacza - za ich zgodą - zakłady pracy, placówki służby zdrowia lub opieki społecznej lub inne instytucje, wzywa skazanego do stawienia się w takiej placówce)
 13. może odwołać odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności.
- ➔ Pamiętać także trzeba, że sądy z urzędu badają swoją właściwość, a w razie stwierdzenia braku swej kompetencji do załatwienia sprawy przekazują ją innemu sądowi lub innemu organowi. Na postanowienie w tym przedmiocie służy stronie zażalenie, do sądu wyższej instancji za pośrednictwem tego, który wydał zaskarżone orzeczenie.

Rola sądu penitencjarnego w postępowaniu wykonawczym

Art. 3 § 2 KKW W sprawach zastrzeżonych w niniejszym kodeksie dla sądu penitencjarnego właściwy jest ten sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sądem penitencjarnym jest sąd okręgowy

- ➔ **Sąd penitencjarny** jest właściwy rzeczowo w sprawach dotyczących skazanego na karę pozbawienia wolności od momentu osadzenia go w zakładzie karnym
- ➔ **Sądem penitencjarnym** są określone wydziały w Sądach okręgowych lub wyodrębnione sekcje tychże sądów utworzone w wydziałach karnych. Zawsze jest to jednak sąd okręgowy.

Rola sądu penitencjarnego w postępowaniu wykonawczym

Art. 3 § 2 KKW W sprawach zastrzeżonych w niniejszym kodeksie dla sądu penitencjarnego właściwy jest ten sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sądem penitencjarnym jest sąd okręgowy

- ➔ **Sąd penitencjarny** jest przede wszystkim właściwy do rozpoznawania zażaleń na postanowienia sądów wykonawczych I instancji.
- ➔ **Sąd penitencjarny** orzeka także w sprawach dozoru elektronicznego.
- ➔ Do kompetencji **sądu penitencjarnego** należy także wydanie decyzji co do zmiany rodzaju i typu zakładu karnego gdy jego rodzaj został określony w wyroku skazującym.
- ➔ Najważniejszą jednak z punktu widzenia skazanego rolą **sądu penitencjarnego**, poza oczywiście wydawaniem zgody na dozór elektroniczny, jest orzekanie o przerwie w karze.
- ➔ A także udzielanie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary.

Rola sądu penitencyjarnego w postępowaniu wykonawczym

Art. 3 § 2 KKW W sprawach zastrzeżonych w niniejszym kodeksie dla sądu penitencyjarnego właściwy jest ten sąd penitencyjarny, w którego okręgu przebywa skazany, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sądem penitencyjarnym jest sąd okręgowy

- ➔ **Sąd penitencyjarny** jest przede wszystkim właściwy do rozpoznawania zażaleń na postanowienia sądów wykonawczych I instancji.
- ➔ **Sąd penitencyjarny** orzeka także w sprawach dozoru elektronicznego.
- ➔ Do kompetencji **sądu penitencyjarnego** należy także wydanie decyzji co do zmiany rodzaju i typu zakładu karnego gdy jego rodzaj został określony w wyroku skazującym.
- ➔ Najważniejszą jednak z punktu widzenia skazanego rolą **sądu penitencyjarnego**, poza oczywiście wydawaniem zgody na dozór elektroniczny, jest orzekanie o przerwie w karze.

Sąd penitencjarny/ Sędzia penitencjarny

- ▶ Są to dwa odrębne organy wykonania kary: sędzia penitencjarny (art. 2 pkt 4) i sąd penitencjarny (art. 2 pkt 2 k.k.w.)
- ▶ Sędziemu penitencjarnemu, stanowiącemu organ orzekający w postaci sądu penitencjarnego, przyznane są kompetencje kształtowania (korygowania), także technicznego sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności, na drodze sądowej.
- ▶ Sędzia penitencjarny sprawuje kontrolę decyzji administracji penitencjarnej nie tylko metodami administracyjnymi, ale również w formie orzekania. Sędzia penitencjarny, który sprawuje nadzór penitencjarny, orzeka jednocześnie jednoosobowo w składzie sądu penitencjarnego (art. 20 k.k.w.).

Nadzór penitencjarny

*Nadzór penitencjarny został uregulowany w rozdziale V Kodeksu karnego wykonawczego
(art. 32- 36)*

- ▶ *Przez nadzór penitencjarny rozumiemy przede wszystkim **nadzór nad sposobem wykonywania kary pozbawienia wolności od strony jej zgodności z zasadami prawa regulującego jej wykonanie oraz realizację celów kary pozbawienia wolności – sprawowany przez czynnik pod względem organizacyjnym nie należący do administracji zakładu karnego i od niej niezależny***
- ▶ Obecnie instytucja ta uregulowana jest w kodeksie karnym wykonawczym oraz w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru penitencjarnego (Dz.U. nr 152, poz. 1496 z późn. zm.)

Nadzór penitencjarny

Funkcje nadzoru penitencjarnego:

- ▶ Podstawową funkcją nadzoru penitencjarnego jest strzeżenie prawa, w zakresie kontroli legalności wykonywania orzeczeń.

Wśród dalszych funkcji wymienić należy:

- ▶ Funkcję kontrolną polegającą na sprawdzaniu jak w procesie wykonywania orzeczeń realizowane są cele poszczególnych sankcji lub innych środków.
- ▶ Funkcję aktywnego kształtowania metod i środków oddziaływania na skazanych lub inne osoby osadzone.
- ▶ Funkcję kontroli i wpływania na modyfikowanie procesu wykonywania kar i innych środków.

Nadzór penitencjarny

Funkcje nadzoru penitencjarnego:

- ▶ **Sędzia penitencjarny**- występuje w postępowaniu wykonawczym w dwóch rolach: **jako organ sprawujący nadzór penitencjarny** nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności oraz **jako organ orzekający** tj. sąd penitencjarny w postępowaniu incydentalnym. W obydwu przypadkach jest niezawisły w swoich działaniach.
 - ▶ Sędzia penitencjarny jest sędzią sądu okręgowego, w którego okręgu są wykonywane kary lub środki skutkujące pozbawieniem wolności.
 - ▶ Nadzór penitencjarny dotyczy legalności i prawidłowości wykonywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu lub zastępczej kary aresztu, kary porządkowej, tymczasowego aresztowania zatrzymania, środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności oraz środka zabezpieczającego związanego z umieszczeniem w zakładzie psychiatrycznym
- ! Nadzór penitencjarny nad wykonywaniem orzeczeń sądów wojskowych-** sprawuje wojskowy sędzia penitencjarny

Nadzór penitencjarny

KOMPETENCJE I ZADANIA SĘDZIEGO PENITENCJARNEGO:

- ▶ Zadania te realizowane są w sposób bardzo zbliżony do działań organów administracyjnych.
- ▶ Sędzia w wyniku ustaleń kontrolnych podejmuje określone prawem środki o charakterze ingerencyjnym, a niekiedy podejmuje merytoryczne rozstrzygnięcia.
- ▶ Sędzia penitencjarny wizytuje zakłady karne, areszty śledcze oraz inne miejsca, w których przebywają osoby pozbawione wolności.
- ▶ Ma on prawo wstępu w każdym czasie, bez ograniczeń, do tych zakładów, aresztów i miejsc oraz poruszania się po ich terenie, przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji tych jednostek.
- ▶ Sędzia penitencjarny ma prawo przeprowadzania podczas nieobecności innych osób rozmów z osobami pozbawionymi wolności oraz badania ich wniosków, skarg i próśb - prawo do żądania informacji,

Nadzór penitencjarny

- uchylanie decyzji innych organów

Art. 34 k.k.w.:

- ▶ Sędzia penitencjarny uchyla sprzeczną z prawem decyzję dyrektora zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektora okręgowego i Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, a także sądowego kuratora zawodowego, albo kierownika zespołu kuratorskiego o ile dotyczy ona osoby pozbawionej wolności.
- ▶ Na decyzję sędziego przysługuje skarga do sądu penitencjarnego, w którego okręgu wydano decyzję.
- ▶ W wypadku stwierdzenia niezgodnego z prawem pozbawienia wolności, sędzia penitencjarny niezwłocznie zawiadamia o tym organ, do którego dyspozycji osoba pozbawiona wolności pozostaje, a w wypadku odbywania przez nią kary lub środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności organ, który skierował orzeczenie do wykonania - **a w razie potrzeby zarządza zwolnienie takiej osoby**

Nadzór penitencjarny

- wnioski sędziego penitencjarnego

Art. 35 k.k.w.:

- ▶ Jeżeli zdaniem sędziego penitencjarnego zachodzi potrzeba wydania decyzji nienależącej do jego właściwości, a w szczególności decyzji o charakterze administracyjnym, przekazuje on swoje spostrzeżenia wraz z odpowiednimi wnioskami właściwemu organowi.
- ▶ Organ wymieniony ten zawiadamia sędziego penitencjarnego, w terminie 14 dni albo w innym wyznaczonym przez sędziego terminie, o zajętych stanowisku.
- ▶ Jeżeli sędzia penitencjarny uzna to stanowisko za niezadowalające, przedstawia sprawę organowi nadrzędnemu, a organ nadrzędny zawiadamia sędziego o sposobie załatwienia sprawy.
- ▶ W wypadku powtarzania się rażących uchybień w funkcjonowaniu zakładu karnego, aresztu śledczego lub innego miejsca, w którym przebywają osoby pozbawione wolności, albo gdy istniejące w nim warunki nie zapewniają poszanowania praw osób tam przebywających, sędzia penitencjarny występuje do właściwego organu nadrzędnego z wnioskiem o usunięcie w określonym terminie istniejących uchybień. Jeżeli w wymienionym terminie uchybienia te nie zostały usunięte, sędzia penitencjarny występuje z wnioskiem do właściwego ministra o zawieszenie działalności bądź likwidację w całości lub w części określonego zakładu, aresztu lub miejsca.

Na podstawie **rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru penitencjarnego z 2003 r.**

**Do powyższego katalogu kompetencji nadzorczych – środków nadzorczych
dodać należy jeszcze kolejne dwa instrumenty:**

- ▶ §4 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia – prawo wydawania tzw. zaleceń powizytacyjnych, powiązane z kontrolą prawidłowości i terminowości ich realizacji,
- ▶ §8 rozporządzenia– pomoc świadczona przez sędziego penitencjarnego na rzecz podmiotów nadzorowanych, (tzw. środki doradcze).

Kryteria nadzoru penitencjarnego

Zgodnie z art. 32 kkw nadzór penitencjarny realizowany ma być przy uwzględnieniu dwóch kryteriów: legalności i prawidłowości.

- ▶ Zatem już w tym miejscu możemy stwierdzić, że ustawodawca zdecydował się na bardzo otwartą formułę instytucji nadzorczej, w ramach której istotna będzie kontrola i ocena nie tylko elementów formalnych, ale także zagadnień i problemów natury materialnej, gdzie nadzór wkraczać będzie w sferę problemów ściśle merytorycznych

Charakter prawny nadzoru penitencyjarnego

- ▶ W zakresie określonym przez kodeks karny wykonawczy sędzia sprawuje kontrolę, ale nie orzeka,
- ▶ w wyniku ustaleń kontrolnych podejmuje określone prawem środki o charakterze ingerencyjnym,
- ▶ a niekiedy podejmuje merytoryczne rozstrzygnięcia.

Nadzór penitencjarny

Nadzór penitencjarny jest instytucją mocno zakorzenioną w polskim systemie prawnym.

- ▶ Czerpiąc początkowo wzorce z rozwiązań francuskich i włoskich, w toku swojej ewolucji instytucja ta przekształciła się w oryginalną i dziś wyraźnie autonomiczną konstrukcję, typową dla naszego systemu prawnego.
- ▶ Wypracowany w ramach gromadzonych doświadczeń, kolejnych przeobrażeń oraz ustaleń i postulatów doktryny model nadzorczy stanowi złożone przedsięwzięcie natury prawnej i organizacyjnej.
- ▶ Sędziowski nadzór penitencjarny ma bardzo poważne zadania nadzorcze do spełnienia w celu zapewnienia praworządności w wykonywaniu kar i środków polegających na pozbawieniu wolności ! W zakresie osób skazanych dochodzi jeszcze badanie prawidłowości wykonywania tej kary o której decydują różnorodne działania, przewidziane w polityce penitencjarnej państwa
- ▶ Nie prowadzono w Polsce wielu badań jak duży wpływ na wykonywanie kary pozbawienia wolności wywiera działalność sądowego nadzoru penitencjarnego

Nadzór penitencjarny

- ➔ Rzetelne badania w tym zakresie przeprowadził T. Kalisz „*Sędziowski nadzór penitencjarny. Polski model nadzoru i kontroli nad legalnością i prawidłowością wykonywania środków o charakterze izolacyjnym*” i ujawniły one wiele mankamentów w tej dziedzinie - **m. in brak należytego specjalistycznego przygotowania sędziów, brak zaleceń w sprawozdaniach powizytacyjnych czy podeszły wiek sędziów obejmujących to stanowisko.**
- ➔ Znaczna część sędziów penitencjarnych, obejmuje to stanowisko dopiero w momencie, gdy wiekowo zbliża się do granicy 60 roku życia
- ➔ sytuacja ta o tyle nie znajduje uzasadnienia, że zadania sędziego penitencjarnego, obok trudności czysto merytorycznych, wymagają także sporego zaangażowania sił czysto fizycznych (wizytacje różnych placówek, często zlokalizowanych dość daleko od siedziby sądu, zależności komunikacyjne oraz częstotliwość zadań realizowanych w terenie).
- ➔ sytuacja związana z wiekiem sędziów penitencjarnych nie pozostaje także bez wpływu na dużą w tej grupie zawodowej rotację kadrową (czasem wakaty), która z całą pewnością może utrudniać prawidłową realizację zadań nadzorczych.
- ➔ tylko 6,7% sędziów w okresie swoich studiów wybrało specjalizację z zakresu prawa karnego wykonawczego.
- ➔ identycznej wielkości grupa ukończyła specjalistyczne studia podyplomowe z zakresu prawa karnego wykonawczego
- ➔ aż 44,4% sędziów stwierdziło, że w trakcie ich studiów prawniczych nie uczestniczyli w przedmiotach kierunkowych z zakresu prawa karnego wykonawczego, względnie z prawa penitencjarnego.

Prokurator w postępowaniu karnym wykonawczym

- ▶ Prokurator nie jest według k.k.w. organem postępowania wykonawczego, jednakże zgodnie z art. 256 k.p.k. w postępowaniu przygotowawczym może sprawować nadzór (obok sądu) nad prawidłowością zatrzymania i wykonania środków zapobiegawczych.
- ▶ Jest to forma nadzoru procesowego, w ramach którego prokurator w postępowaniu przygotowawczym może kontrolować merytorycznie zasadność i legalność zatrzymania oraz prawidłowość wykonywania zatrzymania i tymczasowego aresztowania (warunków pobytu).
- ▶ W ramach nadzoru prokurator może obejmować kontrolą formalną prawidłowość prowadzonej dokumentacji

Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem kary pozbawienia wolności sprawowane przez kuratorów sądowych

- ➔ Kuratorzy sądowi wykonują na rzecz sądów karnych i rodzinnych liczne i zróżnicowane zadania zarówno wspierające wydawanie orzeczeń, jak i zmierzające do ich skutecznego wykonania
- ➔ Ustawodawca w ustawach – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (art. 147§2), a także w *ustawie o kuratorach sądowych* (art. 1) kuratorzy realizują zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym.
- ➔ Kurator sądowy jest funkcjonariuszem publicznym (art. 115 §13 kk)
- ➔ Kuratorami sądowymi są:
 1. Zawodowi kuratorzy sądowi zwani „kuratorami zawodowymi”
 2. Społeczni kuratorzy sądowi zwani „kuratorami społecznymi”
- ➔ Kuratorzy sądowi wykonujący orzeczenia w sprawach karnych są: kuratorami dla dorosłych, a wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich są kuratorami rodzinnymi.

Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem kary pozbawienia wolności sprawowane przez kuratorów sądowych

- ▶ Status i zadania sądowych kuratorów zawodowych określają liczne przepisy prawa, wśród których wymienić możemy:
 - ▶ Ustawę o kuratorach sądowych
 - ▶ Kodeks karny wykonawczy- którego liczne przepisy normują zadania kuratorów sądowych (w szczególności)
 - ▶ Akty podstawowe, spośród których należy wymienić rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych

Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem kary pozbawienia wolności sprawowane przez kuratorów sądowych

Działalnością kuratorów sądowych rokrocznie jest objętych kilkaset tysięcy skazanych (sprawców) i byłych skazanych (w 2014 r. takich osób było ok 600 tys.)

Do najważniejszych obowiązków i uprawnień kuratorów możemy zaliczyć:

- ▶ wykonuje karę ograniczenia wolności,
- ▶ wykonuje czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kar z zastosowaniem dozoru elektronicznego
- ▶ wykonuje ważne zadania związane z wykonywaniem dozoru w związku z orzeczonymi środkami polegającymi na poddaniu skazanego (sprawcy) próbie,
- ▶ może składać wnioski do sądu oraz uczestniczyć w posiedzeniach sądu, jeśli przepisy tego wymagają lub zezwalają na takie uczestnictwo,
- ▶ przeprowadza wywiady środowiskowe dotyczące oskarżonych (w trybie 214 kpk) oraz dotyczące skazanych (w trybie 14 kkw)
- ▶ spełnia określoną przepisami funkcję w związku z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, a zwłaszcza w jego gestii jest udzielanie pomocy postpenitencjarnej